

УДК 37(477)(091):271.4-788-055.2(73)“19”
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-1-40>

Галина ЗАЛУЦЬКА,
orcid.org/0000-0002-0496-1429
старший викладач кафедри іноземних мов
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) *halynai1@gmail.com*

ВНЕСОК СЕСТЕР ЧИНУ СВ. ВАСИЛЯ ВЕЛИКОГО У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ У США У ХХ СТ.

У статті обґрунтовано актуальність дослідження і проаналізовано освітню діяльність сестер Чину святого Василя Великого (ЧСВВ) Української греко-католицької церкви впродовж ХХ століття у Сполучених Штатах Америки, висвітлено педагогічну працю черниць у різних типах навчальних і виховних закладів у цій країні. Внаслідок реформ жіночої гілки Чину св. Василя Великого на зламі ХІХ – ХХ століть з'явилася нова генерація монахинь, які маючи відповідну професійну підготовку, спричинилися до розбудови навчальних закладів в українській діаспорі США і виведення їх на якісно новий рівень. Черниці розпочали активну виховну та освітню діяльність одразу після прибуття до США у 1911 р. Це стало можливим завдяки діяльній підтримці ієрархії УГКЦ та українського суспільства, які надавали сестрам усебічну підтримку, у тому числі фінансову. Черниці заснували і працювали у США у початкових школах різних типів: цілоденних, вечірніх, недільних та літніх. Одним із найважливіших досягнень сестер ЧСВВ стала розбудова середньої і вищої ланки української освіти у США. Їм вдалося відкрити у Фокс Чейз академію для дівчат, реорганізовану згодом у середню школу, а також вищий навчальний заклад для дівчат українського походження – коледж Манор Джуніор, що був включений у систему вищої освіти США. Черниці охоплювали своєю опікою також дітей у сиротинцях, де забезпечували не тільки комфортні умови навчання та проживання, а й дбали про відпочинок для вихованців, зокрема під час канікул. Завдяки відданій праці сестер велике число українських дітей не лише здобули ґрунтовну освіту високого рівня, але й отримали добре національне виховання, що у свою чергу позитивно вплинуло на збереження української ідентичності у США.

Ключові слова: *Сестри Чину св. Василя Великого, УГКЦ, США, школи, сиротинці, педагогіка.*

Halyna ZALUTSKA,
orcid.org/0000-0002-0496-1429
Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) *halynai1@gmail.com*

CONTRIBUTION OF THE SISTERS OF THE ORDER OF SAINT BASIL THE GREAT (OSBM) TO THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN EDUCATION IN THE UNITED STATES IN THE XX CENTURY

The article substantiates the relevance of the study and analyzes the educational activities of the Sisters of St. Basil the Great (OSBM) of the Ukrainian Greek Catholic Church during the twentieth century in the United States, highlights the pedagogical work of nuns in various types of educational institutions in this country. As a result of the reforms of the women's branch of the Order of St. Basil the Great (OSBM), a new generation of nuns appeared at the turn of the 19th and 20th centuries. The nuns began active educational activities immediately after arriving in the United States in 1911. This was possible because of the active support of the UGCC hierarchy and Ukrainian society, which provided the sisters with comprehensive support, including financial support. Nuns founded and worked in the United States in various types of elementary schools: all-day, evening, Sunday, and summer. One of the most important achievements of the OSBM sisters was the development of secondary and higher education in Ukraine in the United States. They managed to open an Academy for girls at Fox Chase, which was later reorganized into a high school, as well as a higher education institution for girls of Ukrainian descent – Manor Junior College, which was included in the US higher education system. The nuns also took care of children in orphanages, where they provided not only comfortable conditions for study and living, but also took care of the rest for the pupils, in particular during the holidays. Thanks to the dedicated work of the sisters, a large number of Ukrainian children not only received a thorough high-level education, but also received a good national upbringing, which in turn had a positive impact on the preservation of Ukrainian identity in the United States.

Key words: *Sisters of the Order of St. Basil the Great, UGCC, USA, schools, orphanages, pedagogy.*

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Чернечі спільноти від часів своєї появи на українських землях у часи середньовіччя та впродовж наступних століть були важливими осередками культури і освіти. Їхня місія не втратила своєї актуальності і на початку XXI ст., особливо в умовах трансформації та реформ системи освіти України. Досвід чернечих орденів цінний, зокрема з огляду на значний доробок у галузі педагогічно-виховної роботи із дітьми і молоддю в українській діаспорі. Серед чоловічих і жіночих чернечих спільнот, що зробили вагомий внесок у розвиток шкільництва в українській діаспорі Сполучених Штатах Америки особливе місце належить сестрам Чину св. Василя Великого (ЧСВВ). Дослідження американської системи шкільної освіти черниць є не лише ключовим елементом для студій української освіти в США, але й важливе для розвитку сучасної української педагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемою становлення української освіти в США і роллю церкви, церковних діячів та чернечих згромаджень у цьому процесі цікавилися: Л. Божук, О. Глушко, О. Ковальчук, М. Марунчак, І. Машкова, І. Патарак, І. Франків, О. Сухобокова, І. Руснак, І. Шкварок, Х. Васильків, С. Романюк, та інші. Вагомий вклад у дослідження та вивчення історії та просвітницької діяльності сестер Чину св. Василя Великого у США зробила сестра ЧСВВ Соломія (Цьорох) у своєму дисертаційному дослідженні перевиданому у 1964 р. у Римі. Важливе значення для дослідження цієї проблематики мали також праці історика і церковного діяча Атанасія (Пекара) ЧСВВ. Згадані розвідки, що акцентують увагу на історії згромадження, дозволяють скласти певне уявлення про працю сестер ЧСВВ у галузі освіти українців у США, проте не повністю висвітлюють роль згромадження в становленні та розвитку шкільництва в українській діаспорі цієї країни.

Мета статті. Стаття присвячена дослідженню історії розвитку педагогічної діяльності сестер Чину св. Василя Великого у Сполучених Штатах Америки та аналізу різних освітніх інституцій заснованих чином (початкових, середніх та вищих шкіл і сиротинців) упродовж XX століття.

Виклад основного матеріалу. Сестри Чину Святого Василя Великого (ЧСВВ) – це найдавніша жіноча чернеча спільнота УГКЦ. До кінця XIX ст. вона була єдиним жіночим чином цієї церкви. Перші жіночі монастирі, що керувалися правилами св. Василя Великого виникли на території сучасної України одразу після прийняття християнства (Дух, 2017: 54). Упродовж своєї багатой історії чин

знав кількох реформ. Одні з найважливіших відбулися на зламі XIX–XX століть і втілювалися під керівництвом митрополитів Сильвестра (Сембетовича) (1836-1898) та Андрея (Шептицького) (1865-1944). У 1909 р. затверджено єдині чернечі правила (конституції) сестер ЧСВВ, які уклав і видав митрополит Андрей (Шептицький) узавши за основу твори св. Василя Великого. Відразу після цього черниці розгорнули значну виховну й освітню діяльність: засновували народні та фахові школи, гімназії, учительські семінарії, інтернати для дівчат, сирітські притулки і дитячі захоронки. Зокрема, до 1939 р. на Галичині майже усі українські освітні заклади для дівчат перебували під опікою сестер ЧСВВ (Сестри Чину святого Василя Великого Провінції Пресвятої Тройці в Україні).

Завдяки праці сестер і усебічній підтримці ієрархії УГКЦ, зокрема митрополита Андрея (Шептицького), упродовж першої половини XX ст. було відкрито низку монастирів ЧСВВ у Європі (Польща, Югославія, Хорватія, Угорщина, Словаччина) та у Північній і Південній Америці – передовсім у США.

Перші чотири сестри ЧСВВ прибули до США з Яворова у Східній Галичині восени 1911 р. на запрошення єпископа для вірних східного обряду в США Сотера (Ортинського) (1866-1916). Як і у випадку інших жіночих та чоловічих чернечих спільнот УГКЦ, сестри ЧСВВ прибули до США не лише для духовної праці серед української діаспори. Поряд із головним своїм завданням – працею для Церкви, черниці мали іншу важливу місію – освітню діяльність серед діаспори. Єпископ Сотер (Ортинський), який дуже добре розумів непросту ситуацію вірних УГКЦ у США поставив перед сестрами завдання покращити рівень освіти української діаспори, оскільки монахині вже мали такий досвід у Галичині.

Подібно до Сестер Службниць Непорочної Діви Марії (СНДМ) (Залуцька, 2019: 24-25) та чоловічої гілки Чину св. Василя Великого (Залуцька, 2017: 15-17), сестри ЧСВВ працювали у навчальних закладах різних типів.

Першим закладом на території США з яким пов'язана діяльність сестер ЧСВВ була школа у Філадельфії, що в штаті Пенсильванія. Місія сестер не була б можливою без підтримки місцевої ієрархії УГКЦ, оскільки черниці не володіли відповідними фінансовими можливостями для заснування школи. З огляду на це єпископ Сотер (Ортинський) спеціально для сестер придбав два будинки у Філадельфії і переобладнав їх відповідно до їхніх потреб. Маючи відповідну базу черниці уже під час першого тижня перебування

у США в 1911 р. заснували початкову школу. Навчальний заклад був певним чином допоміжним, тобто його завданням було дати українським дітям те, чого вони не отримували у американських державних закладах освіти: національне виховання, вивчення рідної мови, культури, традицій. Зокрема сестри ЧСВВ навчали тут дітей українських емігрантів рідної мови, музики, а також займалися катехизацією. У 1925 р. при своєму монастирі сестри ЧСВВ відкрили цілоденну школу. Первісно вона була триступеневою, а починаючи з 1930 р. стала восьмиступеневою. Сестри ЧСВВ забезпечували школу відповідно підготованими педагогічними кадрами. Зокрема у 1932 р. у цілоденній школі в Філадельфії навчали вісім сестер. Мовою навчання була англійська, проте вчителі-черниці докладали максимальні зусилля, аби діти могли на доброму рівні опанувати рідну мову – щоденно відбувалися уроки української. Окрім обов'язкових предметів, передбачених державною програмою освіти, учні додатково вивчали українську музику і спів. За бажанням дівчата також могли навчатися рукоділля: шиття, вишивання та куховарство (Цьорох, 1964: 191, 195, 197). У 1935 р. у п'яти класах школи навчалося 86 учнів. У вересні 1939 р. школа у Філадельфії стала повною початковою школою із вісьмома класами, де навчалося 122 учнів. Після Другої світової війни, із новою хвилею еміграції, зросла й кількість учнів у школі. Зокрема, станом на 1949 р. у школі навчалося 334 дитини. Приміщення школи не могли вмістити усіх учнів і деякі класи були змушені навчатися у підвальних приміщеннях церкви. У 1953-1954 рр. ченці ЧСВВ, що тоді опікувалися парафією збудували нове приміщення школи, натомість у 1960 р. відновлено старе приміщення і обидві будівлі об'єднано в єдине ціле. Збільшена таким чином школа дозволила приймати на навчання понад 1000 учнів, зокрема у 1960 р. тут здобувало освіту 1150 школярів. З огляду на таку велику кількість учнів сестри ЧСВВ не були в стані самостійно організувати навчальний процес і керівництво школи прийняло рішення про залучення додаткових вчителів – світських осіб. У вже згаданому 1960 р. у школі навчали вісім сестер ЧСВВ, двоє ченців ЧСВВ та 16 світських вчителів (Пекар, 1982: 537).

Обмежені фінансові ресурси не завжди, однак дозволяли одразу відкривати сестрам ЧСВВ повноцінні школи. Як і у випадку інших чернечих спільнот УГКЦ, що працювали у галузі освіти в українській діаспорі, сестри ЧСВВ на початковому етапі засновували навчальні заклади, що

не вимагали значних капіталовкладень – вечірні школи. З часом, за сприятливих умов, такі навчальні заклади еволюціонували у повноцінні школи.

Упродовж різних періодів часу сестри ЧСВВ організували вечірні школи у кількох містах у США. Зокрема у Нью-Йорку при церкві св. Юрія сестри ЧСВВ працювали у вечірній школі вже у 1934 р. Через сім років – у вересні 1941 р. за підтримки ченців ЧСВВ у будинку сестер ЧСВВ відкрито цілоденну школу, де у першому класі навчалося 15 учнів. Згодом керівництво школи придбало Український народний дім і перебудувало його для потреб школи: окрім класів тут обладнали актовий зал, бібліотеку та їдальню. Навчання у новому приміщенні у вересні 1944 р. розпочали 90 учнів, а перший випуск школи відбувся у 1946 р. Після другої світової війни, як і у випадку школи у Філадельфії, у нью-йоркській школі різко зросла кількість учнів. Наприклад у 1954 р. до школи записалося 950 учнів, що спричинило потребу будівництва більшого приміщення, завершеного у 1958 р. (Пекар, 1982: 537). Вечірню школу черниці ЧСВВ організували і у м. Клівленд, де опікувалися близько 200 дітьми (Цьорох, 1964: 200).

Окрім цілоденних і вечірніх шкіл, які не могла охопити освітою усіх українських дітей черниці ЧСВВ організовували і найпростіші освітні заклади – недільні школи. Зокрема у згаданій Філадельфії недільну школу сестри ЧСВВ відкрили при монастирі паралельно із цілоденною і вона користувалася значною популярністю. На початку 30-х років її відвідували близько 150 дітей. Навчання відбувалося у неділю з 14.00 до 16.00 години. Як і в інших навчальних закладах подібного типу тут вивчали українську мову, музику та катехизм.

Сестри ЧСВВ намагалися охопити своєю педагогічною діяльністю і період канікул, організовуючи так звані літні школи. Зокрема відомо, що у Чесапіку сестри ЧСВВ навчали у літній школі близько 40 дітей (Цьорох, 1964: 200).

Ще однією ділянкою освітньо-виховної діяльності сестер ЧСВВ була праця у сиротинцях. Такий заклад розрахований на 100 дітей було засновано також при монастирі у Філадельфії. Аби мати змогу фінансово утримати школу і сиротинець єпископ Сотер (Ортинський) збудував у передав у управління сестер друкарню, книгарню і майстерню з пошиття церковного одягу. У сиротинці виховували хлопців і дівчат віком 7-14 років. Після досягнення 14 років дівчата могли залишитися проживати у сиротинці і навчатися у навчаль-

них закладах вищого рівня. У сиротинці сестри ЧСВВ викладали шкільні предмети. Відповідно до розпорядку сиротинця навчання відбувалося зранку (о 9 год. -11.30 год.) та післяобідній час (о 13 год. – 15.30 год.), а також перед вечерею та після неї. Черниці дбали не тільки про комфортні умови навчання та проживання для вихованців, а й про їхній відпочинок. Зокрема канікули дівчата проводили в монастирі сестер ЧСВВ в Чесапек (Меріленд), а хлопці у Фокс Чейз (передмісті Філадельфії). Обидва монастирі були розташовані у мальовничій місцевості, поруч із лісом і річкою (Цьорох, 1964: 195). Завдяки добрій педагогічній підготовці, вдалому поєднанню навчання та виховання, сестри формували у своїх вихованців національну свідомість і таким чином сприяли збереженню української мови, літератури та історії у діаспорі США.

Маючи відповідний педагогічний досвід і потенціал сестри ЧСВВ викладали не лише у своїх власних, але й у школах заснованих УГКЦ та чоловічою гілкою ЧСВВ. Зокрема сестри працювали у парафіяльних школах при кафедральних соборах: св. Миколая в Чикаго (Іллінойс), св. Йосафата в Пармі (Огайо), св. Йосафата у Філадельфії (Пенсильванія), св. Юра у Нью-Йорку (Нью-Йорк), а також у середніх парафіяльних школах (наприклад у Академії св. Юрія на Манхеттені у Нью-Йорку і понад десятку парафіяльних шкіл (Чикаго, Скрантоні, Гемтремку, Пітсбурзі і ін.) (Генеральна курія сестер ЧСВВ).

Розвиваючи початкове і середнє шкільництво сестри ЧСВВ прагнули охопити своєю працею і галузі середньої і вищої освіти, що була дуже актуально з огляду на зростаючі запити серед української діаспори, а також загрозу асиміляційних процесів. Сестри ЧСВВ мали досвід заснування і керування подібними закладами у Європі, але на американському континенті перші кроки вони зробили щойно на початку 30-тих років ХХ століття.

У 1926 р. сестри ЧСВВ закупили маєток у Фокс Чейз де заснували монастир св. Йосифа. У 1931 р. черниці відкрили тут вищу школу для дівчат – Академію св. Василя. Після реорганізації вона перетворилася на середню школу для дівчат 9-12 класів, де вони навчаються за програмою для вступу у вищі навчальні заклади (Генеральна

курія сестер ЧСВВ). У 1939 р. тут навчалася 29 дівчат. У 1968 р. було збудоване нове приміщення для академії (Saint Basil Academy).

Однак сестри ЧСВВ не припиняли праці над заснуванням вищого навчального закладу для дівчат українського походження, де вони б могли отримувати освіту в умовах збереження культури і спадщини їхніх предків. Ідею вдалося втілити щойно восени 1947 р. Власне тоді черниці ЧСВВ заснували чотирирічний гуманітарний коледж св. Макрини. На перший курс навчання зголосилися одинадцять осіб. У 1959 р. коледж реорганізували та розширили: було збудовано гуртожитки й бібліотеку. Тоді ж він змінив назву на Коледж Манор Джуніор і був включений у систему вищої освіти Пенсильванії. У 1964 р. коледж акредитувала Державна рада освіти і він почав приймати студентів для навчання на бакалавраті і в аспірантурі (Manor College). У 1977 р. з метою підвищення обізнаності про українську спадщину та культуру у коледжі створили Центр вивчення української спадщини (Sisters of the Order of Saint Basil the Great, Jesus, Lover of Humanity Province).

Висновки: Завдяки реформам жіночої гілки Чину св. Василя Великого (друга пол. ХІХ – поч. ХХ ст.) з'явилася нова генерація монахинь, які своєю працею спричинилися до збереження та розвитку української освіти, зокрема в українській діаспорі США. Черниці розгорнули активну виховну та освітню діяльність одразу після прибуття до США у 1911 р. на запрошення ієрархії УГКЦ. Їм вдалося створити, зокрема початкові школи (цілоденні, вечірні, недільні та літні) та середні школи (академії). Одним із найважливіших досягнень сестер ЧСВВ стало відкриття вищого навчального закладу для дівчат українського походження – коледжу Манор Джуніор, що був включений у систему вищої освіти США. Черниці охоплювали своєю діяльністю і виховання молоді у сиротинцях, де дбали не тільки про комфортні умови навчання та проживання для вихованців, а й про їхній відпочинок, зокрема під час канікул. Завдяки активній праці сестер велике число українських дітей не лише здобули ґрунтовну освіту високого рівня, але й отримали добре національне виховання, що у свою чергу позитивно вплинуло на збереження української ідентичності у США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Генеральна курія сестер ЧСВВ. URL: <http://www.basiliansisters.org/index.php/uk/2016-06-23-11-16-22-provintsi/305-ssha-provintsiia-khrysta-cholovikoliubtsia-faks-cheis-menor-pa>
2. Дух, О. (2017). *Превелебні панни: Жіночі чернечі спільноти Львівської та Перемишльської єпархій у ранньомодерний період*. Львів: Видавництво УКУ, 752 с.

3. Залуцька, Г. (2017). Освітні аспекти діяльності Чину святого Василя Великого під час перших трьох хвиль еміграції українців до Канади (початок ХХ ст. – 60-ті роки ХХ ст.). *Педагогічні науки: збірник наукових праць*, 77, т. 1, С. 14–17.
4. Залуцька, Г. (2019). Історично – освітній аспект діяльності Згромадження Сестер Службниць Непорочної Діви Марії у Сполучених Штатах Америки в 30 -80- х роках ХХ ст. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*, 87, т. 2, С. 21–26.
5. Пекар, А. (1982). Американська провінція Успення М. Б. *Analecta ordinis S. Basilii Magni* (сс. 517-545). Рим: Видавництво ОО Василіян.
6. Сестри Чину святого Василя Великого Провінції Пресвятої Тройці в Україні. URL: <http://sistersosbm.com.ua/%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0-%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F/>
7. Цьорох, С. (1964). *Погляд на історію та виховну діяльність монахинь-василіянок* (2-е вид.). Рим: Бібліотека наукових і популярних творів монахинь-василіянок, 256 с.
8. Manor College. URL: <https://manor.edu/about/mission-vision-core-values/>
9. Saint Basil Academy. URL: <https://www.stbasilacademy.org/about-saint-basil-academy/sisters-of-saint-basil/>
10. Sisters of the Order of Saint Basil the Great. Jesus, Lover of Humanity Province. URL: <https://stbasils.com/about-us/history/>

REFERENCES

1. Heneralna kuriia sester ChSVV [General Curia of the OSBM Sisters]. URL: <http://www.basiliansisters.org/index.php/uk/2016-06-23-11-16-22/provintsii/305-ssha-provintsii-khrysta-cholovikoliubtsia-faks-cheis-menor-pa> [in Ukrainian].
2. Dukh, O. (2017). Prevelebnii panny: Zhinochi chernechi spilnoty Lvivskoi ta Peremyslshkoi yeparkhii u rannomodernyi period [The Venerable Ladies: Female Monastic Communities of Lviv and Peremyshl Eparchies in the Early Modern Period]. Lviv: UKU Publishing House [in Ukrainian].
3. Zalutska, H. (2017). Osvitni aspekty diialnosti Chynu sviatoho Vasyliia Velykoho pid chas pershykh trokh khvyl emihratsii ukrainsiv do Kanady (pochatok XX st. – 60-ti roky XX st.) [Educational aspects of the activity of the Order of St. Basil the Great during the first three waves of emigration of Ukrainians to Canada (early XX century – 60 years of XX century)]. *Pedahohichni nauky: zbirnyk naukovykh prats – Pedagogical sciences: a collection of scientific works*, 77 (1), 14–17. [in Ukrainian].
4. Zalutska, H. (2019). Istorychno – osvitni aspekt diialnosti Zghromadzhennia Sester Sluzhebnyts Neporochnoi Divy Marii u Spoluchenykh Shtatakh Ameryky v 30 -80- kh rokakh XX st. [Historical and educational aspect of the activity of the Sisters Servants of Mary Immaculate Congregation in the United States of America in the 1930s and 1980s.]. *Pedahohichni nauky: zbirnyk naukovykh prats – Pedagogical sciences: a collection of scientific works*, 87 (2), 21–26. [in Ukrainian].
5. Pekar, A. (1982). Amerykanska provintsii Uspennia M. B. [American Province of the Dormition of the Mother of God]. *Analecta ordinis S. Basilii Magni* (pp. 517-545). Rome: Basilian Publishing House. [in Ukrainian].
6. Sestry Chynu sviatoho Vasyliia Velykoho Provintsii Presviatoi Triitsi v Ukraini [Sisters of the Order of St. Basil the Great of the Province of the Holy Trinity in Ukraine]. URL: <http://sistersosbm.com.ua/%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0-%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F/> [in Ukrainian].
7. Tsorokh, S. (1964). Pohliad na istoriiu ta vykhovnu diialnist monakhyn-vasyliianok (2-e vyd.) [A look at the history and educational activities of Basilian nuns (2nd ed.)]. Roma: Biblioteka naukovykh i populiarnykh tvoriv monakhyn-vasyliianok. [in Ukrainian].
8. Manor College. URL: <https://manor.edu/about/mission-vision-core-values/>
9. Saint Basil Academy. URL: <https://www.stbasilacademy.org/about-saint-basil-academy/sisters-of-saint-basil/>
10. Sisters of the Order of Saint Basil the Great. Jesus, Lover of Humanity Province. URL: <https://stbasils.com/about-us/history/>